

Sygn. akt II UK 11/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 sierpnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z wniosku J. R.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

z udziałem zainteresowanej J. D.

o zwrot zasiłku chorobowego,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 6 sierpnia 2013 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych w G.

z dnia 6 lipca 2012 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 6 lipca 2012 r., Sąd Okręgowy w G. zmienił, na skutek apelacji wnioskodawcy J. R., wyrok Sądu Rejonowego w G. z dnia 22 marca 2012 r. oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego, uznając, że wnioskodawca nie

jest zobowiązany do zwrotu nienależnie wypłaconego zainteresowanej J. D. zasiłku chorobowego wraz z odsetkami, w sprawie przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych, o zwrot zasiłku chorobowego.

W stanie faktycznym sprawy, zainteresowana pobrała w okresie od dnia 28 sierpnia 2010 r. do dnia 29 listopada 2010 r. zasiłek chorobowy w związku z zatrudnieniem jej przez wnioskodawcę w Przedsiębiorstwie Produkcyjno - Handlowo - Usługowym „V.” Suma wypłaconego zasiłku chorobowego za wskazany okres wyniosła 10.044,35 zł. Decyzją z dnia 20 grudnia 2010 r. organ rentowy wyłączył zainteresowaną z ubezpieczeń społecznych z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę z dnia 1 czerwca 2010 r., wobec pozorności zatrudnienia. Wyrokiem z dnia 29 września 2011 r. Sąd Okręgowy w G. oddalił odwołania wnioskodawcy oraz zainteresowanej od powyższej decyzji, uznając, że zatrudnienie zainteresowanej miało charakter pozorny, a umowa o pracę zawarta z wnioskodawcą była nieważna (art. 83 k.c.). Wobec powyższych ustaleń brak było tytułu do pobierania świadczeń z ubezpieczenia chorobowego przez zainteresowaną, a wypłacony zasiłek chorobowy miał charakter świadczenia nienależnego stosownie do art. 84 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.). Decyzją z dnia 31 grudnia 2010 r. skierowaną do wnioskodawcy, organ rentowy zobowiązał go do zwrotu zasiłku chorobowego wypłaconego zainteresowanej wraz z odsetkami w kwocie 10.277,85 zł., w uzasadnieniu wskazując, że zainteresowana została wyłączona z ubezpieczenia społecznego z dniem 1 czerwca 2010 r., stąd wypłacony jej zasiłek był świadczeniem nienależnym i jako taki podlega zwrotowi. Ponieważ wypłata świadczenia została spowodowana przekazaniem przez płatnika składek nieprawdziwych danych mających wpływ na to prawo, obowiązek zwrotu tych świadczeń wraz z odsetkami obciąża płatnika. Na skutek odwołania wnioskodawcy od tej decyzji, wyrokiem z dnia 22 marca 2012 r. Sąd Rejonowy oddalił odwołanie. Sąd Rejonowy wskazał, iż okoliczności będące przedmiotem ustaleń Sądu miały charakter bezsporny. Badając decyzję z dnia 31 grudnia 2010 r. w zakresie wyznaczonym odwołaniem wnioskodawcy, Sąd Rejonowy miał na uwadze treść art. 365 § 1 k.p.c. stanowiącego, że orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je

wydał, lecz również inne sądy i inne organy państwowe. Sąd pierwszej instancji wskazał, że dla przedmiotu rozpatrywanej sprawy prejudycjalny charakter ma wyrok Sądu Okręgowego z dnia 29 września 2011 r., którym prawomocnie ustalono, że zainteresowana nie była objęta od dnia 1 czerwca 2010 r. ubezpieczeniem społecznym, ponieważ zawarta przez nią umowa o pracę miała charakter pozorny, stąd wypłacony przez wnioskodawcę zasiłek chorobowy miał charakter świadczenia nienależnego. Wobec prawomocności wyroku z dnia 29 września 2011 r., powyższe ustalenia stanu faktycznego są w tym zakresie wiążące dla Sądu Rejonowego, zaś obowiązek zwrotu przez pracodawcę (płatnika) wypłaconych nienależnie świadczeń wynika z art. 84 ust. 6 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, „ponieważ art. 66 ust. 2 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (jednolity tekst: Dz. U. z 2010 r. Nr 77, poz. 512 ze zm.) dotyczy wyłącznie osoby ubezpieczonej”.

Stosownie do treści art. 84 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych jeżeli pobranie nienależnych świadczeń zostało spowodowane przekazaniem przez płatnika składek lub inny podmiot nieprawdziwych danych mających wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość, obowiązek zwrotu tych świadczeń wraz z odsetkami, o których mowa w ust. 1, obciąża odpowiednio płatnika składek lub inny podmiot.

Rozpoznając apelację wnioskodawcy od wyroku Sądu pierwszej instancji, Sąd Okręgowy przyjął w całości ustalony w sprawie stan faktyczny, dokonując jego odmiennej oceny prawnej. W ocenie Sądu drugiej instancji, wbrew zarzutom apelacji, Sąd Rejonowy był związany w rozpatrywanej sprawie prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 29 września 2011 r., oddalającym odwołania wnioskodawcy i zainteresowanej od decyzji organu rentowego z dnia 20 grudnia 2010 r., wyłączającej zainteresowaną z ubezpieczeń społecznych z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę z dniem 1 czerwca 2010 r., w tym także ustaleniem, że zatrudnienie zainteresowanej przez wnioskodawcę miało charakter pozorny, a umowa o pracę zawarta przez nich była nieważna i w konsekwencji brak było tytułu do pobierania świadczeń z ubezpieczenia chorobowego przez pracownika. Zdaniem Sądu drugiej instancji, Sąd Rejonowy prawidłowo

skonstatował, że skoro brak było tytułu do korzystania ze świadczeń z ubezpieczenia społecznego, to zasiłek chorobowy wypłacony zainteresowanej miał charakter świadczenia nienależnego w rozumieniu art. 84 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Jednak w ocenie Sądu Okręgowego, w myśl art. 84 ust. 6 ustawy systemowej, jeżeli pobranie nienależnych świadczeń zostało spowodowane przekazaniem przez płatnika składek lub inny podmiot nieprawdziwych danych mających wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość, obowiązek zwrotu tych świadczeń wraz z odsetkami, o których mowa w ust. 1, obciąża odpowiednio płatnika składek lub inny podmiot. Zasadą wynikającą z art. 84 ust. 1 ustawy systemowej jest obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, przy czym obowiązek ten ciąży przede wszystkim na osobie, która je pobrała. Jeżeli zatem spełnione zostały określone w art. 84 ust. 2 ustawy systemowej przesłanki do uznania świadczenia za pobrane nienależnie, to obowiązana do jego zwrotu jest w pierwszej kolejności osoba, której świadczenie wypłacono. Podmiot, do którego jest adresowany, tj. płatnik składek nie może być zobowiązany do zwrotu kwot świadczeń pobranych nienależnie przez inne osoby w sytuacji, gdy obowiązujące przepisy umożliwiają dochodzenie zwrotu od osoby, której świadczenia faktycznie wypłacono. Przepis art. 84 ust. 6 ustawy systemowej reguluje zatem wyłącznie taką sytuację, w której pobranie nienależnych świadczeń zostało spowodowane przekazaniem przez płatnika składek lub inny podmiot nieprawdziwych danych mających wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość, a jednocześnie nie można stwierdzić odpowiedzialności osoby, której świadczenia wypłacono, bowiem nie można uznać, że pobrała je nienależnie w rozumieniu art. 84 ust. 2 ustawy systemowej. Z tych przyczyn Sąd Okręgowy doszedł do wniosku, iż zaskarżona decyzja organu rentowego z dnia 31 grudnia 2010 r. zobowiązująca płatnika składek do zwrotu zasiłku chorobowego nienależnie wypłaconego zainteresowanej wraz z odsetkami w kwocie 10.277,85 zł była nieprawidłowa.

Powyższy wyrok zaskarżył w całości skargą kasacyjną pełnomocnik organu rentowego i zarzucając naruszenie prawa materialnego - art. 84 ust. 1 i 2 pkt 2 oraz ust. 6 ust. ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez błędną wykładnię i przyjęcie, że na podstawie powyższych

przepisów wnioskodawca nie jest zobowiązany do zwrotu nienależnie wypłaconego zainteresowanej przez organ rentowy zasiłku chorobowego oraz, że w świetle tych regulacji ustawowych spełnione zostały warunki do obciążenia obowiązkiem zwrotu pobranego nienależnie zasiłku chorobowego jedynie zainteresowanej, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy, wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania (jak w rozpoznawanej sprawie) lub gdy zarzut taki okaże się niezasadny. Decydujące znaczenie dla prawidłowego zastosowania prawa materialnego (art. 84 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), miały wiążące Sąd Najwyższy ustalenia faktyczne, według których prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 29 września 2011 r. oddalono odwołania wnioskodawcy i zainteresowanej od decyzji organu rentowego z dnia 20 grudnia 2010 r., wyłączającej zainteresowaną z ubezpieczeń społecznych z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę z dniem 1 czerwca 2010 r., w związku z tym, że zatrudnienie zainteresowanej przez wnioskodawcę miało charakter pozorny, a umowa o pracę zawarta przez nich była nieważna, stąd w konsekwencji brak było tytułu do pobierania świadczeń z ubezpieczenia chorobowego przez pracownika. Tym samym ocenie Sądów orzekających w sprawie podlegała jedynie zaskarżona decyzja organu rentowego z dnia 31 grudnia 2010 r. w zakresie w jakim zobowiązywała wnioskodawcę (płatnika) do zwrotu nienależnie wypłaconego zainteresowanej zasiłku chorobowego.

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 10 czerwca 2008 r., I UK 376/07, (OSNP 2009r. Nr 21-22, poz. 295) m.in. wskazał, że obowiązek zwrotu wypłaconych nienależnie świadczeń z ubezpieczeń społecznych obciąża płatnika składek w myśl art. 84 ust. 6 ustawy systemowej tylko wówczas, gdy ich pobranie spowodowane

zostało przekazaniem przez niego nieprawdziwych danych mających wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość, a jednocześnie brak jest podstaw do żądania takiego zwrotu od osoby, której faktycznie świadczenia te wypłacono, bowiem nie można uznać, że pobrała je nienależnie w rozumieniu art. 84 ust. 2 tej ustawy. Podobne stanowisko zostało zajęte w wyroku z dnia 17 stycznia 2012 r., I UK 194/11 (niepublikowany), w którym Sąd Najwyższy trafnie uznał, że obowiązek zwrotu wypłaconych nienależnie świadczeń z ubezpieczeń społecznych obciąża płatnika składek tylko wówczas, gdy brak jest podstaw do żądania takiego zwrotu bezpośrednio od osoby, której te świadczenia wypłacono, ponieważ nie można uznać, że pobrała je nienależnie w rozumieniu art. 84 ust. 2 tej ustawy. Zasadą wynikającą z art. 84 ust. 1 ustawy systemowej jest więc obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia przez osobę, która je pobrała.

Sąd drugiej instancji prawidłowo przyjął, że istniały podstawy do uznania, iż wypłacenie zainteresowanej zasiłku chorobowego nastąpiło w wyniku świadomego wprowadzenia przez nią w błąd organu rentowego. W świetle ustaleń, zainteresowana nie była objęta ubezpieczeniem chorobowym, bo nie istniał do niego żaden tytuł. Samo zawarcie umowy o pracę nie przesądzało o nawiązaniu stosunku pracy, skoro dla jego bytu niezbędne jest, aby pracownik wykonywał pracę określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca zatrudniał pracownika za wynagrodzeniem (art. 22 § 1 k.p.). Jeżeli zatem strony umowy o pracę nie zamierzają wywołać skutku prawnego w postaci nawiązania stosunku pracy, a ich oświadczenia uzewnętrznione umową o pracę zmierzają wyłącznie do wywołania skutku w sferze ubezpieczenia społecznego, to taka umowa jako pozorna jest nieważna (art. 83 § 1 k.c.). Okoliczność, że zgłoszenia danej osoby do ubezpieczeń społecznych dokonuje rzekomy pracodawca, nie oznacza, że rzekomy pracownik, wnioskując o świadczenia z ubezpieczeń społecznych, z powołaniem się na objęcie go takimi ubezpieczeniami w związku z zawarciem umowy o pracę, nie wprowadza świadomie w błąd organu rentowego w rozumieniu art. 84 ust. 2 pkt 2 ustawy systemowej.

Na uwzględnienie nie zasługuje też zarzut naruszenia art. 84 ust. 6 ustawy systemowej, gdyż nie ma podstaw do przyjęcia, iż w stanie faktycznym sprawy ma

on zastosowanie. Zasadą wynikającą z art. 84 ust. 1 ustawy systemowej jest, że obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia ciąży na osobie, która je pobrała. Jeżeli zatem spełnione zostały określone w art. 84 ust. 2 ustawy systemowej przesłanki do uznania świadczenia za pobrane nienależnie, to obowiązana do jego zwrotu jest osoba, której świadczenie wypłacono. Tym samym przepis art. 84 ust. 6 zawarty w tej samej ustawie i odnoszący się również do zwrotu nienależnie wypłaconego świadczenia nie dotyczy powyżej opisanej sytuacji. Podmiot, do którego jest adresowany, tj. płatnik składek nie może być bowiem zobowiązany do zwrotu kwot świadczeń pobranych nienależnie przez inne osoby w sytuacji, gdy obowiązujące przepisy umożliwiają dochodzenie zwrotu od osoby, której świadczenia faktycznie wypłacono. Celem regulacji wynikającej z art. 84 ust. 6 ustawy systemowej jest umożliwienie organowi rentowemu odzyskania świadczeń, które bez jego winy zostały wypłacone, bądź zawyżone, a nie ma przy tym podstaw, aby uznać, że pobierająca je osoba zobowiązana byłaby do ich zwrotu w myśl zasad wynikających z art. 84 ust. 1 i 2 ustawy systemowej. Organ rentowy ma w takiej sytuacji podstawy do żądania zwrotu nadpłaconych kwot od odpowiedzialnego za zaistnienie takiej sytuacji płatnika, bowiem od niego pochodzące nieprawdziwe informacje doprowadziły do wypłacenia nienależnych świadczeń. Na marginesie tych rozważań, w związku z zawartą w uzasadnieniu skargi kasacyjnej sugestią o solidarnej odpowiedzialności zainteresowanej i wnioskodawcy w sprawie, trzeba wskazać, że odpowiedzialności takiej (solidarnej) nie można domniemywać, musi ona wynikać z obowiązującego prawa, to zaś takiej formy odpowiedzialności w sprawach z ubezpieczenia społecznego dotyczących zwrotu nienależnie pobranych świadczeń nie przewiduje, w odróżnieniu od przepisów ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (tekst jednolity: Dz. U. z 2005 r. Nr 8, poz. 60 ze zm.), do których odsyła art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Jednym z tych przepisów Ordynacji podatkowej jest art. 107 § 1 stanowiący, że w przypadkach i w zakresie przewidzianym w rozdziale 15 (zatytułowanym "Odpowiedzialność podatkowa osób trzecich") za zaległości podatkowe podatnika odpowiadają całym swoim majątkiem solidarnie z podatnikiem również osoby trzecie.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.